

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta

Lausuntopyyntö 11.7.2013 (OM 15/41/2011)

Luonnoksen esitykset ovat lähtökohtaisesti perusteltuja. Erityisesti häirinnän kriminalisointia ja raiskausrikoksen ydinkysymystä suojeltavasta oikeushyvästä (seksuaalinen itsemääräämisoikeus) on käsitelty luonnoksessa jopa poikkeuksellisen monipuolisesti. Muutama kriittinen huomio on paikallaan lähinnä lakitekstin muotoilujen ja rangaistusasteikkojen osalta.

Raiskausrikoksen uusi muotoilu on selkeä parannus nykytilaan. Uusi muotoilu korostaa raiskausrikoksen luonnetta nimenomaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavana tekona. Suomessa raiskaus mielletään yhä liian leimallisesti väkivaltarikokseksi. Toki raiskaukseen yleensä liittyy väkivaltaa tai väkivallalla uhkaamista, mutta rikoksen ydin on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja vapauden loukkauksessa. Nyt esitetyt muutokset ovat johdonmukaista jatkoa sille, että aiemmin puolustuskyvyttömän henkilön seksuaalinen hyväksikäyttö määriteltiin raiskaukseksi.

Ehdotetun RL 20 luvun 1 §:n 3 momentissa käytetään ilmaisua ”jos raiskaus on vähemmän törkeä”. Välttäisin sanan törkeä käyttöä tässä yhteydessä. Sanaa törkeä käytetään seuraavassa pykälässä (törkeä raiskaus) ja olisi syytä säästää ilmaisu törkeä koskemaan vain rikoksia, joiden nimikkeeseen sisältyy sana törkeä. Pitäisin parempana kirjoittaa ”jos raiskaus on vähemmän *moitittava*”. Rangaistus on moitetta ja tämän vuoksi sana moitittava sopisi hyvin myös tähän tunnusmerkistön 3 momenttiin.

Myös RL 20 luvun 1 §:ään ehdotettu rangaistusasteikon kovennus on perusteltu. Muuttaisin samalla perusmuotoisen raiskauksen vähimmäisrangaistuksen kahdeksi vuodeksi vankeutta. Tämä perustuu siihen, että raiskauksesta ei pitäisi selvitä oikeastaan koskaan ehdollisella vankeudella, lukuun ottamatta pykälän 3 momentin tapauksia. Jos raiskauksen minimirangaistus olisi kaksi vuotta

vankeutta, tuomioistuinten mahdollisuus ehdollisten rangaistusten käyttöön raiskauksissa vähenisi ratkaisevasti. Sanon suoraan, etten luota tässä tuomioistuinten harkintaan. Lainsäätäjän tulisi vähimmäisrangaistusta korottamalla ilmaista selkeä ja tuomioistuimia sitova kantansa siitä, ettei raiskaus ole ehdollisella vankeudella sovitettavissa. Rangaistuksen käyttö voi olla rationaalista, mutta sen ei tarvitse olla humaania silloin, kun teolla aiheutetaan uhrille peruuttamatonta ja vakavaa vahinkoa.

Rikoslain 20 luvun 2 §:n 1) kohdasta ehdotetaan poistettavaksi sana ”tahallisesti”. Ehdotus on perusteltu, koska vain tahalliset teot ja laiminlyönnit ovat rangaistavia, ellei laissa toisin säädetä. Ehdotuksessa on korostettu, ettei nykyistä oikeustilaa ole tältä osin tarkoitettu muuttaa. Myös 3) kohdan lisäys on perusteltu. Erityisesti nuoria pitää suojella seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksilta, koska he ovat keskimääräistä alttiimpia joutumaan raiskauksen uhriksi ja koska raiskaus herkässä seksuaalisen kehityksen vaiheessa on omiaan tuottamaan uhrille erityistä vahinkoa.

Rikoslain 20 luvun 5 §:n täsmennys on perusteltu. Uudessa muotoilussa korostetaan aivan oikein uhrin kykyä muodostaa ja ilmaista tahtonsa. Muotoilu on linjassa sen kanssa, että suojeltava oikeushyvä on nimenomaan seksuaalinen itsemääräämisoikeus.

Myös täsmennys sukupuoliyhteyden määritelmään on perusteltu, samoin kuin ehdotus syyteoikeuden järjestämisestä. Perusteltu on myös sukupuoliyhteyden määritelmän ulottaminen koskemaan muitakin rikoslain rikoksia kuin 20 luvun tunnusmerkistöjä. Käsiteitä on syytä käyttää rikoslaissa johdonmukaisesti ja yhdenmukaisesti eri rikostyypeissä.

Suurimmat epäilyni kohdistuvat uuteen tunnusmerkistöön, jonka nimike on seksuaalinen häirintä. Ensinnäkin voidaan kyseenalaistaa uuden kriminalisoinnin tarve. Kriminalisointeja pitäisi pikemmin vähentää kuin lisätä. Luonnoksenkin perusteella näyttää siltä, että seksuaalinen häirintä on jo nyt muissa rikostunnusmerkistöissä varsin laajasti rangaistavaksi säädetty. Säännös aiheuttaisi todennäköisesti vaikeita näyttöongelmia ja yleensä kyseessä olisi sana vastaan sana tilanne. Lopputuloksena voi olla, että merkittävä osa häirintäsyytteistä hylätään. Toinen pulma liittyy

ehdotetun säännöksen avoimuuteen. Muotoilu saattaa juuri ja juuri täyttää RL3 luvun 1 §:ssä määritellyt laillisuusperiaatteen edellytykset. Varsin paljon jää kuitenkin käytännön tulkintojen varaan. Ehdotettu sääntely ei toki ole ainutlaatuinen, rikoslaista löytyy lukuisasti vastaavalla tekniikalla säädettyjä tunnusmerkistöjä. Ehdotuksessa on lueteltu säännöksen soveltamisen tyyppitapauksia, joista lainkäyttäjä saisi hyvää johtoa häirinnän määrittelyyn konkreettisessa tapauksessa. Lain säätäminen perustelujen kautta ei kuitenkaan ole kovin hyvä sääntelymalli.

Häirinnän tunnusmerkistö olisi muotoa ”on omiaan loukkaamaan”. Muotoilu on hyvä, koska uhrin subjektiivinen kokemus ei saa olla yksin ratkaiseva teon luonteen arvioinnissa. Ehdotettu muotoilu yleistää loukkauksen määritelmän arvioimisen kriteeriksi sen, mikä tyyppillisesti koetaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaksi. Tällainen muotoilu on linjassa sen kanssa, miten tunnusmerkistöjä on muuallakin rikoslaissa muotoiltu.

Joensuussa 13.9.2013

Matti Tolvanen

rikos- ja prosessioikeuden professori

Itä-Suomen yliopisto

Oikeustieteiden laitos